

Analogická argumentácia Mary Wollstonecraft v „Obhajobe práv ženy“*

LUBICA KOBOVÁ

Obhajoba práv ženy (*A Vindication of the Rights of Woman*, 1792) vyvoláva v dnešných čitateľkách a čitateľoch často údiv nad autorskou stratégiou Mary Wollstonecraft¹ a jej paradoxnosťou – údajne jasným rozchádzaním sa zámeru textu s jeho realizáciou. V úvode *Obhajoby* Wollstonecraft oznamuje, že odmieta

starostlivo voliť výrazy či brúsiť si štýl. Mojmím cieľom je priniesť úžitok a úprimnosť mi nedovolí dať sa ovplyvňovať; pretože si želim presvedčať silou svojich argumentov, a nie oslňovať eleganciou štýlu, nebudem strácať čas vymýšľaním pôsobivých point [sic!] alebo vytváraním pompéznej bombastickosti plnej vumelkovaných citov, ktoré pochádzajú síce z hlavy, no nikdy nezasiahnu srdce (Wollstonecraft [1792] 1995, 77; cit. podľa Wollstonecraft 1997, 15).

No v samotnej práci sa podľa niektorých súčasných kritičiek od tohto rozhodnutia vzdialila a „priklonila [sa] k metaforickému, ozdobnému jazyku, a tak sa sprenoverila svojim vlastným „prvým princípom““ (Moore 1991 [Farkašová 2006, 58]). Etela Farkašová tento odklon hodnotí ako „(šťasti zámernú) autorkinu nedôslednosť, ale ešte viac ako jej vôľu byť ústretovou k čitateľkám (a tým ich získať pre idey spisu)“ (58) – a teda komunikovať s čitateľkami a čitateľmi jazykom, ktorý považujú za svoj.

V príspevku sa pokúsím ukázať, že uvedená námietka a z nej vyplývajúce hodnotenie Wollstonecraft ako nedôslednej, ba až uponáhľanej autorky (aj táto jej druhá *Obhajoba* bola podobne ako *Obhajoba práv človeka* z roku 1790 napísaná v krátkom čase) či autorky len pragmaticky sa podvolujúcej nedobrému čitateľskému vkusu svojho predpokladaného publika vychádza jednak z anachronického čítania *Obhajoby* a tiež z čítania, ktoré nepočíta s rétorickosťou textu.² Sústredenie feministicko-filozofického skúmania na argumentačné stratégie obhajujúce politické princípy, ktorými sa feministická politika necháva viesť i v súčasnosti, a aj isté presvedčenie o postupnom rozvíjaní týchto princípov – od najskôr skusmo načrtnutých princípov a argumentov k dnes prepracovaným a už plne uchopeným – umožňujú čítať dielo Wollstonecraft uvedenými spôsobmi.³ Navrhmem, aby sme tento druh čítania vymenili za čítanie za pomoci dobových diskusií, ktoré Wollstonecraft (zarábajúca si na svoje živobytie ako recenzentka) poznala a ktoré určovali aj jej argumentáciu

* Na vznik tejto publikácie bola FHS UK poskytnutá *Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace* (MŠMT– 2018).

a s tým súvisiaci výber jazykových prostriedkov. Vychádzam pri tom z existujúcej literatúry zaoberajúcej sa vplyvom rétorickej tradície konca 18. storočia na písanie Wollstonecraft (Brody 1996) a najmä z literatúry všimajúcej si a analyzujúcej časté využívanie analógií v autorkiných textoch (Bewell 1989, Deutscher 2014, Ferguson 1996, George 2005). Tento prístup, ktorý umožňuje nečítať Wollstonecraft ako súčasť progresivistického naratívu o nejakom postupnom rozvíjaní pojmov a argumentov, dopĺňam o politicko-teoretický prístup, podľa ktorého rétorika nepredstavuje inštrumentálne využívanie rétorických prostriedkov v argumentácii (teda také využívanie rétorických prostriedkov, ktoré rétoriku chápe negatívne ako niečo, čo – budujúc súhlas s predkladanou politickou požiadavkou – zvädza či zavádza a prinajlepšom len dopĺňa racionálnu argumentáciu), ale v podobe zovšeobecňujúcej podmienky je súčasťou štruktúrovania politického poľa či dokonca „obecné podmienky bytí“ (Norval 2016, 80).⁴

V texte postupujem takto: najskôr objasním politicko-teoretické prístupy k rétorike a rétorickosti vychádzajúce z postštrukturalizmu a predstavím diskusiu o analógii. Vytvorí sa tak rámec, v ktorom budem ďalej sledovať, ako sa chápe používanie analógie u Wollstonecraft v doterajšom feministickom výskume. Súbežne s tým ukážem, ako vďaka analógii vzniká nový subjekt feministickej politiky – stredostavovské ženy – , ktorý sa v analógiách artikuluje súbežne ako podobný aj odlišný od ďalších politických subjektov (predovšetkým od otrokov) či mimopolitických súcien (kvety).

RÉTORIKA, RÉTORICKOSŤ A ANALÓGIA

Podľa Ernesta Laclaua „zovšeobecnená rétorika [...] prekračuje všetky oblastné hranice a jej hranice sa stávajú hranicami štruktúrovania samotného sociálneho života“ (2001, 229). V takomto čítaní sveta je márne pátrať po nesprostredkovanom vzťahu medzi označujúcim a označovaným; možnosť ich transparentnej korešpondencie neexistuje. Podľa Johna B. Bendera a Davida E. Wellberyho sa „[r]étorickosť [...] neviaže na žiadny konkrétny súbor inštitúcií. Ukazuje sa v nej nepodložená, nekonečne rozvetvená povaha diskurzu moderného sveta“ (1990, 25). Autori pritom odkazujú na cezúru medzi rétorickosťou a rétorikou – kým rétorika klasickej tradície je náukou o náležitom používaní jazyka na dosahovanie konkrétnych cieľov v oblasti presvedčania a ako taká vytvára a kodifikuje súbory diskurzívnych pravidiel, tak rétorickosť už nie je pomenovaním tejto „doktríny a praxe [rétoriky], nemá ani podobu kultúrnej pamäte, stáva sa skôr niečím ako podmienkou nášho bytia“ (25). Toto znovuoobjavenie sa rétoriky v podobe rétorickosti zároveň nie je podmienené nejakou transcendentálnou vlastnosťou jazyka či sveta ako takeého – je možné až po tom, ako najskôr došlo k potlačeniu tradície klasickej rétoriky novými spôsobmi vypovedania a najmä písania v osvietenstve a romantizme. Až v ďalšom obrate – v modernistickom a postmodernistickom – pomenúva rétorickosť zásadnú neukotvenosť významu, ktorá je protichodná voči osvietenskému presvedčeniu o možnosti objektivity a neutrality vypovedania o svete a tiež voči romantickej predstave o zásadnej role (geniálneho) autora či autorky (22).⁵

Diskusia o analógii, ako vyvstáva v prácach Hilliarda Aronovitcha (1997) a Davida Panagiu (2001), ozrejmuje dva hlavné prístupy k analógii v súčasnej politickej teórii.

Podľa Aronovitcha má byť analógia legitímnym druhom politického usudzovania, lebo v základe politiky aj analógie stojí „inovatívne stávanie na minulosti prostredníctvom rozširovania precedensu“ (1997, 78). Panagia však toto chápanie kritizuje pre jeho náklonnosť k chápaniu politiky ako harmonizácie konfliktov a pre jeho neschopnosť rozpoznávať (a hájiť) zásadné ruptúry v politickom tkanive spoločnosti (2001, 69). Panagia, považujúc analógiu za jeden druh metafory, potom predstavuje svoju koncepciu politiky, založenú na modeli interakčnej metafory. Do sporu týchto dvoch teoretikov vo veci analógie sa premieta ich odlišné normatívne ukotvenie v teórii deliberatívnej demokracie (Aronovitch) a v agonistickom chápaní politiky (Panagia). Ako ale ukazuje Aletta Norval (2016), analógia (v prípade oboch uvedených a aj ďalších teoretikov a teoretičiek) odpovedá na manko, ktoré by vykazovalo deduktívne politické usudzovanie, usudzovanie z princípov. Schopnosťou analógie je totiž – paradoxne povedané – argumentovať ukazovaním, a tak „mĕn[it] smysl starých otázek a vytvář[et] nové“ (95).

Ešte predtým, ako budem analyzovať používanie analógie v *Obhajobe práv ženy*, pokúsím sa načrtnúť niekoľko základných charakteristík analógie. Ak Hannah Arendt (2001) formuluje v nadväznosti na Immanuela Kanta tézu, že analógia vykonáva cennú prácu, lebo je živlom špekulatívneho rozumu a tomuto rozumu poskytuje pojmy v podobe javov medzi javmi (Arendtová 2001, 118), tak pre empirických filozofov má len veľmi nestály charakter a prinajlepšom môže generovať hypotézu, ktorá bude induktívne verifikovaná (Mill 1849 [Perelman – Olbrechts-Tyteca 1969, 372]). Chaim Perelman a Lucie Olbrechts-Tyteca (1969) však vidia argumentačnú hodnotu analógie už v tom, že analógia prednostne pripraví na testovanie nejakú konkrétnu hypotézu, a nie nejakú inú, a preto považujú analógiu za hodnú výskumu (372).

Analógia sa bežne zvykne stotožňovať s podobnosťou, analogické usudzovanie ale vypovedá o podobnosti *štruktúr* medzi prvkami porovnania. Rétorická tradícia od Aristotela cez Kanta (por. Arendtová 2001, 117 – 118; Perelman – Olbrechts-Tyteca 1969, 372) až po súčasnú logiku (por. Bielik 2016, 12) vyjadruje analogický vzťah ako vzťah medzi štyrmi členmi, kde $A : B = C : D$. Pre udržanie analogického vzťahu je zásadné, aby prvky, medzi ktorými je analogický vzťah, patrili do rôznych oblastí života. Ak by totiž tomu tak nebolo a boli by subsumovateľné pod jednu štruktúru, boli by v skutočnosti ilustráciami pojmu či pravidla (Perelman – Olbrechts-Tyteca 1969, 373). Táto zásadná odlišnosť je výrazná napríklad v Kantovom rozlíšení rozumu a umu, ktoré ďalej určuje uchopenie analógie, keď sa reflexia nejakého predmetu v nazeraní (teda reflexia ako štruktúra, pomer $C : D$) prenáša na „zcela iný pojem [teda pojem rozumu – dopl. L. K.], jemuž snad nikdy nemůže nějaký názor přímo odpovídat“ (Kant 2015, 184). Ako sa ukáže neskôr v tvorbe Wollstonecraft, sféry porovnania môžu byť názornejšie a prozaickejšie.

Obluba analogického usudzovania v politike a v politickej teórii však plynie predovšetkým z jeho skúsenostného charakteru a istej „rukolapnosti“. Aj napriek tomu, že úspešná analógia nie je zďaleka logickým dôkazom (a v podmienkach zovšeobecnenej rétorickosti a dokonca ani v komunikačných podmienkach deliberatívnej demokracie ním nemôže byť), ak sa vydarí, tak presvedčivo vypovedá niečo nové o jednom prvku analogického porovnania, a má tak – tvrdí Panagia (2001, 55) – pre-

dikatívnu funkciu.⁶ Podľa Aronovitcha (1997, 85 – 86) stoja za vhodnosťou analogickej argumentácie v politickej sfére štyri črty analógie. Po prvé, analógia vychádza z paradigmatického prípadu⁷ alebo precedensu a závery, ktoré robí, tak nadväzujú na prijaté názory či – povedané dôraznejšie – „tradíciu“. Po druhé, analogické argumenty sa orientujú na konkrétne typy publika a kontexty, ktoré tieto prijaté názory či „tradície“ zdieľajú (čo je pre konkluzívnosť analogického argumentu dobré) alebo nie. Po tretie, analogické argumenty vychádzajú z konkrétnych príkladov, a nie zo zovšeobecnení – táto črta analogického usudzovania teda obmedzuje a vymedzuje argumentáciu vychádzajúcu z princípov (ako napr. rovnosti všetkých ľudí, prirodzených práv a pod.). Po štvrté (a tu sa v Aronovitchovom ponímaní načrtáva predikatívna funkcia analógie),

[a]nalogické argumenty sa týkajú vzťahnutia toho, čo je prijaté, na to, čo je nové a neznáme, pričom toto vzťahnutie sa deje postupne či po štádiách. Keď porovnáme argument za vzťahnutie alebo inováciu s inými argumentmi, tak nikdy nie je sám osebe jedinečne a definitívne platný, ale je len v porovnaní s inými argumentmi viac alebo menej presvedčivý – hoci toto presvedčenie môže byť vari aj neprekonateľné. Toto je proces interpretácie (1997, 86).

Aj z krátkeho zhrnutia Aronovitchovej argumentácie vidno, že analogické usudzovanie postupuje pri konkrétnych prípadoch po malých krokoch. V závere svojho textu Aronovitch dokonca politickú filozofiu spočívajúcu v analogickom argumente háji ako „rozvážny postup“ (1997, 92) medzi spiatočnickým konzervativizmom a nerozvážnym utopizmom, a to preto, lebo analogický argument „je založený na precedense a má otvorený koniec a rozvíja sa“ (92). To môže viesť k otázke, či dôraz na oporu akýchkoľvek analogických záverov v tradícii (či už by malo ísť o tradíciu konkrétnej politickej ideológie, alebo tradície v zmysle prijatých a široko zdieľaných presvedčení konkrétneho publika) vo výsledku nenarušuje predpoklad podstatnej odlišnosti oboch prvkov analogického porovnania. Práve sem, myslím, mieri aj Panagiaova kritika, ktorá namiesto „rozvážnej“ analógie predkladá iný model uvažovania. Nové, predikát, tu vzniká v dôsledku aktívnej kombinácie prvkov, ktoré by mali byť (len) v analogickom vzťahu, no namiesto toho sa konfrontujú a zrážajú v interakčnej metafore. Analógia sa kondenzuje do metafory, takpovediac exploduje a ruší svoje prvky. Pre politické pole to znamená nekontrolovanú erupciu odlišnosti a napokon aj návrh na konceptualizovanie demokracie ako „interaktívnych momentov ruptúry vo fungovaní systémov“ (Panagia 2001, 69; zvýraznenie v origináli).⁸

Táto vyostrená konfrontácia dvoch teoretikov demokracie pochopiteľne nastoľuje otázky: Aký je účinok analógií, ktoré Mary Wollstonecraft vynašla v *Obhajobe práv ženy*? Sú jej analogické argumenty zručným a pragmatickým využitím štruktúrnych podobností v rodových a iných mocenských vzťahoch, pričom tie umožňujú robiť závery o téme – povahe subjektu ženy – v tradícii liberalizmu, za ktorého predstaviteľku je Wollstonecraft považovaná?⁹ Alebo sa v *Obhajobe* analógie kondenzujú do metafor¹⁰ a možno zakladajú nejakú podobu politiky mimo rámca liberalizmu? Alebo majú analógie u Mary Wollstonecraft inú povahu?

Pri hľadaní odpovedí na tieto otázky postupujem takto: najskôr situujem Wollstonecraft do priesečníka rôznych rétorických tradícií, politicko-filozofických názorov

a argumentačných postupov. Z toho vyvodzujem prvé tvrdenie o jej používaní analógie – jej sebareflexívne používanie je aktívnym a rodovo označeným presvedčaním o nestrannosti jej skúmania. Potom sa zameriavam na dve kategórie analógií konštruovaných Wollstonecraft, v ktorých ženy prirovnáva k rastlinám a otrokom. Z toho vyvodzujem druhé tvrdenie o používaní analógie u Wollstonecraft – analógia tu má slúžiť jednak ako prostriedok nestranného skúmania nachádzajúceho svoje *phori* v objektívnej náuke o prírodnej histórii (toto tvrdenie podporuje môj prvý záver, no robí tak na základe iného typu textového materiálu – už nie sebareflexívnych referencií, ale analógií samotných) a jednak ako prostriedok objavovania sa konkrétneho politického subjektu.

ANALÓGIA AKO ZÁKLAD NESTRANNOSTI A VZNIKAJÚCEHO POLITICKÉHO SUBJEKTU

Písanie Mary Wollstonecraft, vrátane *Obhajoby práv ženy*, je situované v medzičase, ktorý podľa Johna B. Bendera a Davida E. Wellberyho (1990, 5) trvá od 17. do 19. storočia, keď rétorika prichádza o svoju nadvládu vo formovaní teoretického a politického, ale aj estetického diskurzu a ustupuje vedeckému dokazovaniu. Keď sa teda Wollstonecraft v úvode *Obhajoby* zastrája, že nebude dbať na štýl, jeho eleganciu a pompéznosť, nutne z toho nevyplýva, že utrpí obraznosť jej jazyka. Autorka sa hlási k rétorickej tradícii, ktorá vplyvom osvietenstva prešla podstatnou premenou a usilovala sa o „dokonalosť vo [...] vznešenosti [...], v jednoduchosti štýlu [...] a v skromnosti“ (Brody 1996, 111). A domnievam sa, že keď Wollstonecraft niekoľkokrát výslovne uvedie, že argumentuje pomocou analógie, no zároveň nikde neobjasní, v čom spočívajú devízy tohto analogického uvažovania na rozdiel od iných spôsobov uvažovania¹¹, tak jednak upriami pozornosť čitateľskej verejnosti na to, že má ísť o *argumentáciu* (spočívajúcu vo vedeckom, induktívnom usudzovaní od prípadu k prípadu), ale taktiež tým vopred upozorní, že bude pripodobňovať – no zároveň *rozlišovať* – jednotlivé členy analógie.

Podľa Penelope Deutscher (2014, 204) Wollstonecraft argumentovanie analógiou akoby automaticky, no zároveň sebareflexívne pripomenie, ale vzápätí túto konkrétnu argumentačnú formu prehliada, keď nevidí žiadnu potrebu ďalej ju zdôvodňovať. Ak by to tak aj bolo, čo toto letmé gesto znamená a čo Wollstonecraft dosahuje jeho využitím? Predpokladám, že Wollstonecraft si tu buduje miesto autorky vnútri pravidiel tvorby diskurzu, ktoré na jednej strane stotožňujú kvetnatosť štýlu so ženskosťou, poženšťovaním a zlým štýlom a na druhej strane dobrý štýl stotožňujú s mužskosťou, ušľachtilosťou a zdržanlivosťou (Brody 1996, 111). Miriam Brody doslova píše, že „so vstupom do rodovo označeného diskurzu verejného argumentatívneho presvedčania musí žena obhajovať akt svojho ‚písania‘ (*writes*) ako niečoho, čo je niečím viac než len ‚právom‘ (*rights*)“ (1996, 108). Potreba sebalegitimizácie sa v prípade *Obhajoby práv ženy* (1792) môže na prvý pohľad javiť ako prepriata či nadbytočná – Wollstonecraft si vo svete politických debát získala meno už *Obhajobou práv človeka* (1790), polemikou, ktorá bola počas jej života považovaná za najdôležitejšie odmietnutie reakcionárskeho spisu Edmunda Burkea *Úvahy o revolúcii vo Francúzsku* (1790). Po rozsiahlej recenzentskej činnosti, prekladaní pedagogic-

kých spisov a publikovaní príručky o výchove a vzdelávaní dievčat a žien sa však svojou prvou *Obhajobou* „pozdvihla“ do domnelo nepríznačného sveta ľudských (čítaj: mužských) záležitostí politiky. Ak sa jej touto prácou podarilo stať sa majiteľkou „maskulínneho rozumu“, tak pravidlám, ktorými sa riadi objektívny rozum, hrozilo, že budú v druhej *Obhajobe* rozvrátené – a to tak rodom svojej autorky, ako aj rodom tých, ktoré sa stali ústrednou témou jej polemiky. Podobne ako o tom uvažuje Simone de Beauvoir v *Druhom pohlaví* (1968, 21), aj Wollstonecraft sa musí vyrovnáť s námičkou, že je sudkyňou aj súdenou zároveň a ako taká teda zďaleka nemôže byť pri svojom uvažovaní nestranná.

Wollstonecraft v *Obhajobe práv ženy* rozvinula viacero stratégií, ako sa možným narážkam na svoje pohlavie a pohlavie tých, o ktorých píše, vyhnúť. V prvom rade samu seba vyčleňovala zo skupiny žien, ktoré boli predmetom jej skúmania a obhajoby – samu seba považovala, ako píše Brody, za „výnimočnú ženu [, ktorá] je racionálna a produktívna na rozdiel od ‚módnej‘ ženy [, ktorá] je zlomyseľná a neplodná“ (1996, 109; por. aj Ferguson 1996, 141). V druhom rade vo svojej argumentácii zdôrazňovala, že hovorí z perspektívy ľudskosti, nestrannosti a nezávislosti, ktorá má kontrolovať túžby vyplývajúce z jej rodu.¹² Poukazovanie na argumentovanie analógiou, domnievam sa, je súčasťou tejto argumentačnej stratégie. Analógie sú totiž autorke – tak sa to snaží predostrieť Wollstonecraft – našepkávané normami rozumu a sú spoločné mužom, ženám, otrokom aj ich pánom. Ale, ako ukazujem nižšie, analógie (ak im budeme rozumieť v duchu rozšíreného chápania rétoriky) robia ešte niečo ďalšie – pomáhajú na svet politickému subjektu ženy.

Repertoár analógií, ktoré Wollstonecraft v *Obhajobe* buduje, je pomerne veľký. Autorka sa snaží objasniť, kým sú ženy (*thema* analógie), a tak ich povahu a najmä začlenenosť do mocenských vzťahov buduje ako analogickú povahu a mocenským vzťahom, v ktorých pôsobia predovšetkým otroci, ďalej zvieratá, divosi, ženy v háremoch (1995, 77), kvety (71 a inde), poddaní (126), ba dokonca aj vojaci (81; *phori* analógie). Neznáme vysvetľuje pomocou známeho – pomocou obrazov vychádzajúcich z prebiehajúcich diskusií o legitimitě vlády, o povahe aristokracie, o nelegitimite otroctva, o výchove či z učenia botaniky, alebo všeobecnejšie, z prírodnej histórie. Na tomto mieste sa venujem len dvom skupinám analogických argumentov (ženy – otroci; ženy – rastliny), ktoré však poukazujú na neuniformnú rolu analógie u Wollstonecraft a jej prispôsobivosť.

Obhajoba práv ženy sa možno viac než obhajobe práv venuje opisu nespravodlivosti, ktorej sú v Anglicku na konci 18. storočia vystavené ženy stredného stavu, a ukazuje, ako táto nespravodlivosť deformuje povahu žien a v daných podmienkach prakticky znemožňuje ich cnostný život. Ak do dobovej obraznosti patrí prirovnávanie žien ku kvetom, tak Wollstonecraft toto spojenie, ktoré koniec koncov poznáme dodnes, obracia naruby. Keďže na konci 18. storočia podľa Bewella (1989, 137) ženy uchopovali svoju sexualitu a identitu prostredníctvom florálnej obraznosti, pre Wollstonecraft bolo zásadné túto obraznosť využiť – hoci aj tak, že ju vo výsledku prevrátila. Východiskovú kritickú pozíciu Wollstonecraft vidno v jej prístupe k básni romantickej poetky Anny Letitie Barbauld, kde zvyrazňuje slovné spojenia prenášajúce vlastnosti kvetov na ženy, a tak vytvára katalóg necnostného správania žien

(1995, 128, poznámka 7). Navzdory častému presvedčeniu, že Wollstonecraft je „zlá feministka“, pretože haní ostatné ženy a samu seba stavia za príklad, sa pri analýze básne ukazuje, že skutočnými pôvodcami jazyka stotožňujúceho ženy s krásou, jemnosťou a potechou pre oko, ktorý ale ženám zabránuje v pochopení samých seba ako bytostí nadaných rozumom, sú muži. „[T]oto bol vždy jazyk mužov“, píše Wollstonecraft (1995, 127 – 128), a aj rozumné ženy ako Barbauld ho prijímajú. Ženy sú v tomto jazyku „postavené na roveň kvetom zdobiacim zem, plným radosti“ (127) či „sladkým kvetom, usmievajúcim sa na cestách mužov“ (138). Aj v týchto prípadoch využitia konvenčnej obraznosti Wollstonecraft dokáže sprostredkovať výsledný význam, ktorý prevráti (konvenčný) význam časti slovného spojenia. Ženy sú síce sladké ako kvety, vyvolávajú ľúbivé pocity, no zároveň si uvedomujeme ich uväznenie (len pár riadkov predtým Wollstonecraft argumentuje v prospech voľnosti pohybu dievčat a argumentačný záver o potrebe slobody žien tak posilňuje), keď ako rastliny zapustili korene, tvoria nehybný podklad a lemujú cesty, po ktorých za svojimi cieľmi idú muži.

Ak v tejto časti Wollstonecraft kritizuje dobovú romantickú obraznosť takpovediac zvnútra, tak na iných miestach sa obracia k vedeckému botanickému diskurzu (Bewell 1989; George 2005), aby „demýtizovala sociálne utváranie pohlavnej odlišnosti [a] [...] dekonštruovala ho“ (Bewell 1989, 137). Bewell (1989) a George (2005) interpretujú známu analógiu z *Úvodu* spisu *Obhajoba práv ženy*:

Správanie a spôsoby žien však očividne potvrdzujú, že ich myseľ nie je v zdravom stave; pretože podobne ako kvety, ktoré sú zasadené do priveľmi výživnej pôdy, aj ich sila a užitočnosť sú obetované kráse; a okázalé lupene, ktoré potešili priberčivé oko, zvädnú nepovšimnuté na stvole dlho predtým, ako mali možnosť naplno sa rozvinúť. Jednu príčinu tohto zbytočného rozkvitnutia pripisujem nesprávnemu systému výchovy, odvodenému z kníh napísaných na túto tému mužmi, ktorí považujú osobu ženského pohlavia len za ženu, nie za ľudskú bytosť (Wollstonecraft [1792] 1995, 75; cit. podľa Wollstonecraft 1997, 14).

Táto kritika výchovy žien podľa Bewella (1989, 138) vychádza z botanického a záhradníckeho diskurzu (najmä *Introduction to Botany* Jamesa Leeho¹³) o bujne kvitnúcich kvetoch, ktoré sú v skutočnosti prešľachtené. Bujne kvitnúce kvety sú vlastne výsledkom nesprávnej „výchovy“. Nenájdeme ich v prírode, pre ich kultiváciu je potrebný ľudský zásah – prihnojenie pôdy či štepenie, ktoré však nerešpektuje prirodzené potreby žijúceho organizmu a vytvára organizmy až monštruózne. „Daňou“ za krásu týchto kvetov je ich neschopnosť reprodukcie (Bewell 1989, 138).¹⁴

Bewell (1989) a George (2005) podrobne skúmajú, aké politické významy nadobúda kvetenstvo v najrôznejších textoch 18. a začiatku 19. storočia. V *Obhajobe* im zato unikajú menej časté (a tiež nepolemické, a preto na prvý pohľad nevzrušivé) analógie, ktoré usúvzťažňujú ženu nadanú rozumom (a všeobecnejšie človeka) a stromy. Wollstonecraft sa stále pohybuje v oblasti botaniky, ale keď potrebuje sprostredkovať predstavy o ideálnom vedení rozumu a jeho kultivovaní, svoju obrazotvornosť presúva z kvetov na stromy: „[V]yčkajme len trpezlivo, než stromy hlboko zakorenia a prečkajú mnoho búrok“, píše Wollstonecraft (1995, 191). Akoby rast stromov nebolo možné urýchliť a príliš skultivovať. Pozvoľný rast stromov zobrazuje priro-

dzený rast živého organizmu do zrelosti. Predpokladám, že tento posun od rastlín či kvetov k stromom u Wollstonecraft má dva zdroje. Po prvé, rozvíja sa v opozícii k Burkeovmu pripodobneniu krásy ku kvetom, pričom krásu Burke „robustným stromom“ odopiera (1757 [George 2005, 217]).¹⁵ Po druhé, vychádza z jedného komponentu novoutvárajúceho sa chápania emancipácie na prelome 18. a 19. storočia – a to z prírodných noriem. Podľa Kosellecka (2006, 189) prírodné normy odkazovali na procesy zrenia, rastu, dospievania – procesy, ktoré sa dejú bez cudzieho pričinenia. Koselleck (2006, 185) tvrdí, že tento aspekt pochádza zo stredovekého zvykového práva, keď emancipácia znamenala vstup do plnoletosti a svojprávnosti na základe – prirodzeného – dovŕšenia istého veku. V prípade Wollstonecraft tento prirodzený proces dospievania človeka nachádza svoju analógiu v pomalom a akoby samočinnom raste stromu.

Obhajoba práv ženy Mary Wollstonecraft je ale najčastejšie pretkaná analógiami vzťahujúcimi novovznikajúci politický subjekt ženy na jeden z hlavných emancipačných procesov doby – na oslobodzovanie sa otrokov – a s tým spojenú teoretickú delegitimizáciu otroctva. Moira Ferguson (1996, 132) dokonca množstvo týchto odkazov (podľa nej je ich vyše osemdesiat) kategorizuje podľa toho, v čom presnejšie sa hľadá podobnosť medzi otrokmi a ženami: ide o schopnosť pociťovať, o radosti, módu, manželstvo a o patriarchálne podriadenie. Naša schopnosť porozumieť týmto analógiám je však podľa môjho názoru obmedzená; pri prvých čítaniach Wollstonecraft analógia postavenia žien a otrokov vyvolá len pocit neprijateľnosti podriadeného postavenia žien, ktorý vyplýva z dnes nepredstaviteľnej legitímnosti otroctva. Otroctvo je tu jasne morálne a politicky označené a v duchu progresivizmu pochopené ako prekonané. Nedostatočné poznanie jeho histórie – a vari ešte viac to, že sa zápas proti otroctvu neodohráva pred našimi očami a nevnímame ho ako živý spor s nejasným výsledkom – obmedzuje naše pochopenie štruktúr analógie, ktoré sú však pre porozumenie analógiám zásadné. To, prostredníctvom čoho sa navonok argumentácia Wollstonecraft, ale aj Milla (2003, 48 – 52), stáva akoby ľahko zrozumiteľnou (otroctvo ako niečo odsúdeniahodné), je v skutočnosti schránka so „zapuzdreným“ významom. Ak, povedané s Nietzsche, „pravdy jsou iluze, o nichž člověk zapomněl, že jimi jsou, metafory, jež se opotřebovaly a pozbyly smyslové síly, mince se setřeným obrazem, které bereme jen jako kov, a nikoli už jako mince“ (2010, 14), potom otroctvo sa vo vzťahu k určaniu postavenia žien stalo práve takouto pravdou. Alebo, povedané s Panagiom (2001, 58), otroctvo ako analógia postavenia žien je podobné metafore, ktorej význam poznáme, no na to, ako jej význam vznikol, sme už zabudli.¹⁶ Význam utvorený v stretnutí dvoch prvkov metafory či analógie zovšednieva a stáva sa statickým. Myslím, že aj tu niekde treba hľadať objasnenie toho, prečo Deutscher (2014) hovorí o analógiách (a to najmä analógiách otroctva) u Wollstonecraft ako o analógiách analógií, v ktorých je otrok podobný zvieratú, žena je podobná zase otrokovi, ale aj zvieratú atď. Umŕtvené analógie môžu ožiť, keď ukážeme, ako do seba zapadajú a z významňujú sa navzájom.

Podľa Ferguson spôsob analogizovania žien a otrokov prekračuje dobové konvenčné chápanie „manželstva ako druhu otroctva a manželiek ako otrokýň svojich manželov“ (1994, 126), ktoré už aspoň storočie obiehало v politických a pedagogic-

kých spisoch. Nepoužíva teda tento obraz ako stuhnutý tróp, ale, naopak, vychádza z piatich živých zdrojov: z abolicionistického hnutia, ktoré v Anglicku od 70. rokov 18. storočia silnelo; z populárnych naratívov oslobodených otrokov, ktoré Wollstonecraft aj recenzovala (pozri Deutscher 2014, 193 – 195); z myšlienok Francúzskej revolúcie, ktorej svedkyňou bola aj Wollstonecraft; ďalej z *Letters on Education* (1790) z pera Catherine Maculay a napokon z revolúcie otrokov, ktorá sa začínala práve v dobe písania druhej *Obhajoby* vo francúzskej kolónii Santo Domingo (dnešné Haiti) (Ferguson 1996, 126 – 131).

Otroctvo môže tvoriť analógiu k akémukoľvek konkrétnemu nelegitímnemu podriadeniu sa človeka človeku. Človeku podľa Wollstonecraft totiž nemôže vládnuť nikto, len rozum (ktorým ho obdaril Boh), hoci by to aj bol rozum nejakého konkrétneho človeka ([1792] 1995, 107). No keď muži zotročujú ženy, spreneverujú sa svojmu rozumu, lebo dávajú priechod svojim telesným túžbam a zabúdajú na zdržanlivosť (227). Podľa Ferguson je otroctvo všeobecnou podmienkou života žien a ako také vytvára „skupinovú identitu, istú politickú pozíciu, na základe ktorej sa môžu začať organizovať a agitovať“ (1996, 132). Wollstonecraft však oveľa viac priestoru vyplňa vykreslením mravných pochybení otrokárskeho tyranu a tyranizovaných žien než úvahami o možnom odpore žien. Ženy, otroci aj služobníctvo napríklad podľa Wollstonecraft nachádzajú záľubu v obliekaní, móde – a tak sa zdá, že ani jedna skupina nevie o povinnosti človeka kultivovať rozum a namiesto toho sa venuje márnivému skrášľovaniu tela. Autorka tvrdí:

[A]ni pekelné jarmo otroctva nezadrží divoškú túžbu po obdive, ktorú černošskí hrdinovia dedia po oboch svojich rodičoch. Lebo všetky ťažko zarobené úspory otroka sa bežne míňajú na trochu lacnej parády. A len zriedka som sa stretla so sluhom či slúžkou, ktorí by nemali obzvlášť radi svoje šaty. Ich šaty sú ich bohatstvom; a argumentujem analogicky, že záľuba v šatách, ktorá tak hypertrofuje v prípade žien, vzniká z rovnakej príčiny – nedostatocnej kultivácie mysle (Wollstonecraft [1792] 1995, 285).

Ak v citovanej analógii uvádza Wollstonecraft zjavné podobnosti v správaní žien, otrokov a služobníctva (pričom uvedené skupiny zároveň rozlišuje), tak tam, kde autorka uvažuje nad možným kolektívnym konaním (zotročených) žien, nevyslovuje záver (*thema*) analógie, ktorý si čitateľská obec musí domyslieť. Skutočnosť, že tento argument je takmer nečujný, je spôsobená uprednostnením otázok o individuálnej mravnosti. Ferguson (1996, 137) veľmi presne konštatuje, že opakované zdôrazňovanie dôsledkov neslobody žien v oblasti morálky buduje pôdu na to, aby sa aj riešenie tohto stavu ukotvilo v premene mravnosti. V danom kontexte Wollstonecraft formuluje nasledovný mravný imperatív: „Je načase uskutočniť revolúciu v ženskom správaní – je načase prinavrátiť ženám stratenú dôstojnosť – a ako súčasť ľudstva im uložiť prácu na reforme sveta prostredníctvom reformy ich samých“ ([1792] 1995, 177). Wollstonecraft by mohla zdôrazňovať, že z rozumnosti všetkých bytostí vyplýva ich nárok na (kolektívne vynútiteľnú) rovnosť, jej argument ale apeluje na uvedomenie si povinnosti všetkých ľudí byť cnostnými a takto primárne reformovať svet.

Zato v analógiách, ktoré zrejme vychádzajú zo začínajúcej revolúcie „černošských jakobínov“, koloniálnych otrokov Francúzska v Santo Domingue (1791), naznačuje,

že aj ženy by sa mohli vzbúriť. Napríklad tvrdí, „[k]eď si muž berie telo ženy, jej myseľ pustne; a zatiaľ čo ho fyzická láska – jeho obľúbené osvieženie – vyčerpáva, pokúša sa zotročiť ženu. A kto povie, koľko generácií bude potrebných na to, aby sa v oslobodenom potomstve biednych otrokýň a otrokov posilnila cnosť a nadanie?“ (Wollstonecraft [1792] 1995, 155)

Moira Ferguson (1996, 143) hodnotí absenciu jasnejšieho a explicitného návodu na kolektívne konanie v *Obhajobe práv ženy* negatívne a v snahe nájsť náhradu interpretuje z foucaultovských pozícií koketnosť žien ako rozvinutie strategických mocenských vzťahov (a teda nie vzťahov nadvlády) medzi mužmi a ženami, čím priznáva ženám istú agentnosť. Lenže absencia explicitnej argumentácie za kolektívne konanie žien v *Obhajobe* možno nie je nedostatkom, ale súčasťou vedomej argumentačnej stratégie, založenej na analógii. Táto argumentačná stratégia zároveň bude spochybňovať Aronovitchovo (1997, 92) presvedčenie o tom, že analogické usudzovanie vychádza z postupného vzťahovania precedensu (precedensu o oslobodzovaní sa istého politického aktéra) k nejakému ďalšiemu prípadu, a tak vlastne napomáha postupnú (pretože nerevolučnú) demokratizáciu. Vzbura otrokov na Haiti upozorňuje na možnosť vzbury stredostavovských žien v Európe, no preto, aby sa analógia nezmenila na katachrézu (teda na „neúspešnú“ metaforu), tak táto analógia bude len naznačená. Vzhľadom na to, že v *Obhajobe* nachádzame nespočetné množstvo analógií medzi otroctvom a postavením žien, môžeme na tomto mieste analógiu domyslieť a tvrdiť, že *thema* analógie je kolektívny odpor stredostavovských žien.

Wollstonecraft by v *Obhajobe práv ženy* mohla argumentovať len pomocou odvolávania sa na princípy, konkrétne by mohla tvoriť úsudky tak, že by vychádzala z princípu rozumu. Rozum je daný človeku Bohom a všetkým ľuďom – bez rozdielu rodu, lebo rozum nemá rod (por. Szapuová 2010) – ukladá povinnosť kultivovať cnosti. Autorka ale tento postup uplatňuje len obmedzene a bohato využíva analogickú argumentáciu, ktorá jej umožňuje nadviazať komunikáciu s rôznym publikom (či už to boli stredostavovské ženy, anglickí obdivovatelia Francúzskej revolúcie, disenteri a iní). Zo skutočnosti, že jedna strana analógií sa v *Obhajobe* objavuje opakovane (otroci, zvieratá, deti, kvety, ženy v háreme, služobníctvo atď.), však nevyplýva existencia nejakej stabilnej štruktúry týchto pojmov, vďaka ktorej by boli k pojmu ženy *vždy* analogické. Ako pripomína Norval, podobnosť hľadaná a nachádzaná v analógiách nevyplýva z nejakých domnelých prirodzených podobností, ale je dôsledkom artikulácie: „Pokud se opravdu nacházíme na půdě zobecněné rétoričnosti, kde stejnost a odlišnost nemůže být vyvozena z přirozené podobnosti, pak jakákoli takováto stejnost a odlišnost může být pouze důsledkem procesu artikulace, který je ve své podstatě hluboce politický“ (2016, 100).

Subjekt, ktorý Wollstonecraft tvorí v *Obhajobe práv ženy*, neodkazuje na nejakú tradíciu vo funkcii zdroja analógií (vďaka ktorým nadobúda konkrétnu podobu) tak, ako o nej uvažuje Aronovitch (1997). Opiera sa o analogický materiál z dvoch zdanlivo protichodných oblastí: z prírodnej histórie, konkrétne z botaniky, a z aktuálneho emancipačného boja otrokov v kolóniách. Vďaka prvej oblasti, z ktorej čerpá analogické myslenie autorky, nadobúda subjekt ženy podobu subjektu, ktorý sa má emancipovať v súlade s ideou prirodzeného rastu živých organizmov. Analógia tu

čerpá z typu poznania, ktoré sa v zhode s osvietenskými ideálmi poznávania usiluje o nestrannosť, transparentnosť a objektivitu. Vďaka druhému zdroju analógie, ktorým je dobovo rozporne hodnotené úsilie kolonizovaných a zotročených ľudí o emancipáciu, zase subjekt ženy získava podobu subjektu, ktorý podstatne reorganizuje politický poriadok (por. Panagia 2001, 68 – 70). Analógia tu nevychádza z prijateľného vedenia a z politického súhlasu s emancipačnými krokmi otrokov. Tento súhlas zďaleka nie je¹⁷ – ak je vôbec možné, aby bol – ustanovený.

POZNÁMKY

- ¹ Mary Wollstonecraft (1759 – 1797) bola anglická publicistka, spisovateľka, teoretička a feministka. Na živobytie si potom, ako zanechala prácu guvernanky, spoločníčky a neskôr učiteľky v škole v londýnskom Newington Green, zarábala ako publicistka disenterského časopisu *The Analytical Review* vydávaného Josephom Johnsonom. Prostredníctvom recenzovania sa zoznámila s vtedajšou osvietenskou spisbou, ktorú aj prekladala. Zásadnou pre jej intelektuálny vývoj bola Francúzska revolúcia, ktorú sledovala ako „revolučná turistka“. V svojej dobe sa stala známou najskôr ako autorka *A Vindication of the Rights of Men* (Obhajoba práv človeka, 1790), ktorá bola prvou reakciou na *Reflections on the Revolution in France* (Úvahy o revolúcii vo Francúzsku, 1790) Edmunda Burkea a v ktorej sa postavila proti Burkeovmu útoku na jej priateľa, disentera Richarda Pricea. Až po smrti Wollstonecraft a po jej následnom morálnom odsúdení sa ako hlavné dielo obhajujúce revolučné zásady presadila práca Thomasa Paina *Rights of Man* (Práva človeka, 1791). Zanedlho po prvej *Obhajobe* Wollstonecraft publikovala *A Vindication of the Rights of Woman* (Obhajoba práv ženy, 1792), ktorá ju preslávila ešte viac. Zomrela na následky popôrodného krvácania a infekcie dva týždne po tom, čo porodila dcéru, spisovateľku Mary Shelley (1797 – 1851). Wollstonecraft je o. i. aj autorkou dvoch románov – *Mary* (1788) a *Maria* (1798) a cestopisu *Letters Written During a Short Residence in Sweden, Norway and Denmark* (Listy napísané počas krátkeho pobytu v Švédsku, Nórsku a Dánsku, 1796). Počas 19. storočia prakticky upadla do zabudnutia. K oživeniu záujmu o jej myslenie prispeli až feministky prvej a druhej vlny.
- ² Problematikou štýlu autorky a dosahom jeho (negatívneho) hodnotenia na spôsoby vpisovania spisovateľiek do literárneho kánonu sa zaoberá Cviková (2014, 183 – 201). Poukazuje pritom na opakujúce sa spochybňovanie myslenia žien prostredníctvom obvinení zo zložitého či nedostatočne formálneho štýlu a tiež na pokusy zmierovať kritické feministické myslenie prostredníctvom štylistického uhladzovania prekladov *Obhajoby práv ženy* do nemeckého jazyka.
- ³ Tento druh možno nezámerného progresivizmu sa ukazuje napríklad v použití slovného spojenia „na svoju dobu“. Napríklad podľa Farkašovej „[n]a svoju dobu Mary Wollstonecraft skutočne prenikavo a odvážne postihla prvky kultúrnej konštrukcie v ženskej identite, a tak spochybnila biologický esencionalizmus“ (2006, 54; zvýraznila autorka). Namiesto tohto prístupu by som chcela poukázať na nutnosť odstupe a istej defamiliarizácie toho, čo napríklad ako feministické teoretičky považujeme za súčasť našej genealogickej línie. Súhlasim s presvedčením Quentina Skinnera, že relevancia takéhoto štúdia cudzích spôsobov myslenia spočíva v „ich schopnosti pomôcť nám odstúpiť od našich vlastných predpokladov a systémov presvedčení a situovať sa tak do vzťahu k iným a veľmi odlišným životným formám“ (2002, 125).
- ⁴ Dobrý prehľad literatúry o možných vysvetleniach štýlu Wollstonecraft podáva Hodson (2007, 77 – 88).
- ⁵ Bender a Wellbery (1990, 22; zvýraznenie v origináli) pomenúvajú ideologické a inštitucionálne predpoklady, ktoré vytvárajú „podmienky nemožnosti rétoriky“ nasledujúcim spôsobom. Po prvé, transparentnosť a neutralita vychádzajúca z vedeckého diskurzu objektivitu; po druhé, autorstvo a individuálne vyjadrenie vychádzajúce zo subjektivity; po tretie, liberálny politický diskurz; po štvrté, zavrhnutie rečníctva v prospech tlače; po piate, vznik národného štátu a národných jazykov.
- ⁶ Toto nové – povedané slovami Perelmana a Olbrechts-Tyteca (1969, 373) – sa týka témy (*thema*), teda toho prvku analogického usudzovania, ku ktorému sa vzťahuje záver, kým (známy) prvok, pomocou ktorého sa objasňuje záver, sa nazýva *phoros*, resp. nosník.

- ⁷ Prísne vzaté však pomenovanie nejakého prípadu ako *paradigmatického* predpokladá (hierarchické) podradenie ďalších prípadov, ktoré s ním majú byť v analogickom vzťahu. Paradigmatický vzťah tak ruší analogický vzťah.
- ⁸ Pre Panagiu to vo výsledku znamená, že analógia po tom, čo poslúžila progresivizmu niektorých liberálov, už nemá žiadnu šancu na argumentačný reparát a za dominantný politický tróp bude považovať metaforu: „Funkciou analogického uvažovania, tvrdím preto, je vytvárať efekt homogenity a jednoty; t. j. eliminovať potenciálne produktívnu funkciu odlišnosti“ (2001, 73, pozn. 37). Chápanie interakčnej metafory potom Panagia preberá od Paula Ricoeura.
- ⁹ Pritom ale rastie interpretačný prúd, ktorý uchopuje Wollstonecraft ako republikánku. Pozri bližšie Halldenius 2016.
- ¹⁰ „[M]etafora [...] je kondenzovanou analógiou, je následkom spojenia nejakého prvku z phoros s nejakým prvkom z *thema*“ (Perelman – Olbrechts-Tyteca 1969, 399).
- ¹¹ V *Obhajobe práv ženy* je päť explicitných upozornení na analogickú argumentáciu. V štyroch prípadoch analogicky argumentuje Wollstonecraft ([1792] 1995, 126, 191, 198, 285), v jednom prípade pripisuje túto argumentáciu anatómom (82).
- ¹² „[H]ovorím to pevným hlasom ľudskosti, pretože moje argumenty, pane, diktuje nezaujatý duch – obhajujem príslušníčky svojho pohlavia, nie seba. Už dávno pokladám nezávislosť za veľkolepé požehnanie života, za základ každej cnosti; a nezávislosť si vždy zabezpečím obmedzovaním svojich potrieb, aj keby som mala žiť na pustom vresovisku“ (Wollstonecraft [1792] 1995, 67; cit. podľa Wollstonecraft, 1997, 16).
- ¹³ Určite nie je nedôležité, že uvedený diskurz rozvíja vo svojich spisoch o botanike aj Jean Jacques Rousseau, filozof, s ktorého chápaním výchovy Wollstonecraft polemizuje v piatej kapitole *Obhajoby* (Bewell 1989, 138).
- ¹⁴ No Wollstonecraft sama je závislá od mužmi vytvoreného jazyka oslabujúceho ženskost prostredníctvom stotožňovania ženskosti s atribútmi kvetov. Konvenčné uchopenie ženskosti najskôr pozitívne atribúty ženskosti (sladkosť, pôvab kvetov, ich schopnosť potešiť, pohladíť) vyzdvihuje (obhajkyňou tohto chápania ženskosti je Barbauld a Wollstonecraft zase jeho kritičkou). Keď však spojenie kvetov a ženskosti vstupuje do terénu, ktorý je kódovaný ako mužský – verejný diskurz, politické písanie, tak sa v ňom tieto pôvodne pozitívne atribúty premieňajú na neželané prvky a nežiaduci spôsob písania sa rodovo kóduje ako feminínny a pomenuje sa ako „kvetnatý“. Hanlivú analógiu žien a kvetov, ktorú v 4. kapitole *Obhajoby* Wollstonecraft síce opakuje, ale najmä dekonštruuje, zasa v *Úvode Obhajoby* opakuje bezo zmeny, keď tvrdí, že sa vyhne „kvetnatej dikcii, ktorá presiakla z esejí do románov a z románov do bežných listov a konverzácií“ ([1792] 1995, 77), a preberá tak rodové normy dobového spôsobu písania.
- ¹⁵ Neskôr, najmä v *Letters Written in Sweden, Norway and Denmark* (Wollstonecraft [1796] 2009), ktoré napísala zo svojej cesty po uvedených krajinách v roku 1795, podprahovo polemizuje s Burkeovou estetikou. Pozorovanie Wollstonecraft sa sústreďuje na mnohé prírodné a krajinné úkazy, jej charakterizácie krajiny prostredníctvom stromov sú tu pomerne rozsiahle.
- ¹⁶ Ak teraz vkladám do argumentácie k pojmu analógie pojem metafory, robím tak s vedomím, že v metafore sa dva členy analógie premiešali a zlúčili do jedného. Ako píše Perelman a Olbrechts-Tyteca: „Prinajmenšom v kontexte argumentácie metaforu najlepšie opíšeme tak, že si ju predstavíme ako kondenzovanú analógiu, ktorá vznikla zmiešaním nejakého prvku z *phoros* s nejakým prvkom z *témy*“ (1969, 399).
- ¹⁷ K istej kodifikácii precedensu o legitímnej otrockej vzbure dochádza v dialektike raba a pána v Hegelovej *Fenomenológii ducha* (1807). Pozri bližšie Buck-Morss 2009.

LITERATÚRA

- Arendtová, Hannah. 2001. *Život ducha. I. díl. Myšlení*. Prel. Jan Lusk. Praha: Aurora.
- Aronovitch, Hilliard. 1997. The Political Importance of Analogical Argument. *Political Studies* 45, 1: 78 – 92.
- Beauvoirová, Simone de. 1968. *Druhé pohlavie. 1. zväzok*. Prel. Viera Millerová. Bratislava: Obzor.

- Bender, John B. – David E. Wellbery. 1990. Rhetoricity. On the Modernist Return of Rhetoric. In *The Ends of Rhetoric. History, Theory, Practice*, eds. John B. Bender – David E. Wellbery, 3 – 39. Stanford: Stanford University Press.
- Bewell, Alan. 1989. “Jacobin Plants”. Botany as Social Theory in the 1790s. *The Wordsworth Circle* 20, 3: 132 – 139.
- Bielik, Lukáš. 2016. Analógia. In *Slovník metodologických pojmov*, Lukáš Bielik – Juraj Halas – Igor Hanzel – Miloš Kostrec – Vladimír Marko – Marián Zouhar, 12 – 16. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Brody, Miriam. 1996. The Vindication of the Writes of Women. Mary Wollstonecraft and Enlightenment Rhetoric. In *Feminist Interpretations of Mary Wollstonecraft*, ed. Maria J. Falco, 105 – 123. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Buck-Morss, Susan. 2009. *Hegel, Haiti, and Universal History*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Cviková, Jana. 2014. *Ku konceptualizácii rodu v myslení o literatúre*. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV – ASPEKT.
- Deutscher, Penelope. 2014. Analogy of Analogy. Animals and Slaves in Mary Wollstonecraft’s Defense of Women’s Rights. In *Reproduction, Race, and Gender in Philosophy and the Early Life Sciences*, ed. Susanne Lettow, 187 – 216. Albany: State University of New York Press.
- Farkašová, Etela. 2006. *Na ceste k „vlastnej izbe“: Postavy/podoby/problémy feministickéj filozofie*. Bratislava: IRIS.
- Ferguson, Moira. 1996. Mary Wollstonecraft and the Problematic of Slavery. In *Feminist Interpretations of Mary Wollstonecraft*, ed. Maria J. Falco, 125 – 149. University Park: Pennsylvania State University Press.
- George, Sam. 2005. The Cultivation of the Female Mind. Enlightened Growth, Luxuriant Decay and Botanical Analogy in Eighteenth-Century Texts. *History of European Ideas* 31, 2: 209 – 223.
- Halldenius, Lena. 2016. *Mary Wollstonecraft and Feminist Republicanism. Independence, Rights and the Experience of Unfreedom*. Abingdon – New York: Routledge.
- Hodson, Jane. 2007. *Language and Revolution in Burke, Wollstonecraft, Paine, and Godwin*. London – New York: Routledge.
- Kant, Immanuel. 2015. *Kritika soudnosti*. Prel. Vladimír Špalek a Walter Hansel. Praha: Oikoymenh.
- Koselleck, Reinhart. 2006. *Begriffsgeschichten. Studien zur Semantik und Pragmatik der politischen und sozialen Sprache*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Laclau, Ernesto. 2001. The Politics of Rhetoric. In *Material Events. Paul de Man and the Afterlife of Theory*, eds. Tom Cohen – Barbara Cohen – Hillis J. Miller – Andrzej Warminski, 229 – 253. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mill, John Stuart. 2003. *Poddanstvo žien*. Prel. Emil Višňovský. Bratislava: Kalligram.
- Nietzsche, Friedrich. 2010. *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním*. Prel. Věra Koubová. Praha: Oikoymenh.
- Norval, Aletta J. 2016. *Averzivní demokracie. Dědictví a originalita v demokratické tradici*. Prel. Jan Bíba. Praha: Karolinum.
- Panagia, Davide. 2001. The Predicative Function in Ideology. On the Political Uses of Analogical Reasoning in Contemporary Political Thought. *Journal of Political Ideologies* 6, 1: 55 – 74.
- Perelman, Chaim – Lucie Olbrechts-Tyteca. 1969. *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame – London: University of Notre Dame Press.
- Skinner, Quentin. 2002. Interpretation and the Understanding of Speech Acts. In *Visions of Politics. Volume 1. Regarding Method*, Quentin Skinner, 103 – 127. Cambridge: Cambridge University Press.
- Szapuová, Mariana. 2010. O pohlavnej diferencii. Rousseau verzus Wollstonecraft. In *Identita – diferenciacia. Zborník príspevkov zo 4. slovenského filozofického kongresu*, eds. Róbert Karul – Richard Štáhel – Milan Toman, 210 – 217. Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri Slovenskej akadémii vied a Filozofický ústav SAV.
- Wollstonecraft, Mary. (1792) 1995. A Vindication of the Rights of Woman. In *A Vindication of the Rights of Men with A Vindication of the Rights of Woman and Hints*, Mary Wollstonecraft, ed. Sylvana Tomasselli, 65 – 294. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wollstonecraft, Mary. 1997. Obhajoba práv ženy. Prel. Adriana Oravcová. *Feministický kultúrny časopis Aspekt* 5, 1: 14 – 23.

Wollstonecraft, Mary. (1796) 2009. *Letters Written in Sweden, Norway, and Denmark*. Eds. Tone Brekke – Jon Mee. Oxford: Oxford University Press.

Mary Wollstonecraft's analogical argumentation in "The Vindication of the Rights of Woman"

Wollstonecraft. Feminist theory. Political theory. Analogy. Argumentation. Rhetoric. Slavery. Botany.

The article focuses on the analogical argumentation used by Mary Wollstonecraft in her *Vindication of the Rights of Woman* (1792). Although Wollstonecraft clearly posits principles which may serve as points of departure for deductive reasoning, deduction does not suffice for her aims. Self-reflexive referencing to argument by analogy serves the purpose of restating the author's neutrality, to which she strived to adhere. Analogies between women and flowers derive their argumentative power from natural history and convey the notion of the natural growth of a human being. Analogies between women and slaves need to be decoded by looking into their historical counterparts – i. e. emancipatory struggles of slaves in colonies. These analogies refer to the possibility of collective political action of women only implicitly, and at the same time they contradict the liberal understanding of analogy as means of argumentation providing a measured approach between traditionalism and utopianism.

Lubica Kobová, PhD.
Katedra genderových studií
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova
José Martího 31
162 52 Praha 6
Česká republika
lubica.kobova@fhs.cuni.cz